

УДК 343.9

*Шведова Ганна Леонідівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільного та кримінального права і процесу
Чорноморського національного університету імені Петра Могили*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ НЕЦІЛЬОВОМУ ВИКОРИСТАННЮ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано актуальні питання запобігання нецільовому використанню бюджетних коштів в Україні, визначено можливі шляхи оновлення теоретико-методологічної моделі запобігання в цій сфері. З'ясовано переваги культурологічного підходу, де радикальним засобом виступає формування соціальної культури громадян. Встановлено необхідність вдосконалення бюджетного, кримінального законодавства, посилення ролі парламентського контролю. У зв'язку з цим досліджується ефективність кримінально-правової норми та питання криміналізації посягання на ресурси бюджету України.

***Ключові слова:** бюджетні кошти, нецільове використання, запобігання, культурологічна концепція, кримінальне законодавство.*

Постановка проблеми. Нецільове використання бюджетних коштів як явище соціальної дійсності набуло сьогодні таких загрозливих масштабів, що визнано загрозою національній безпеці держави. Негативні соціальні наслідки та статистика лише підтверджують даний висновок. А криміналізація посягання на ресурси бюджету України є соціально обумовленим наслідком життєдіяльності сучасного українського суспільства, що відповідає його потребам. Поряд з цим необхідним постає оновлення теоретико-методологічної моделі запобігання нецільового використання бюджетних коштів, про що неодноразово наголошували різні автори, але концептуально визначити це питання досі не вдалося. Науковий підхід є визначальним і в процесі запобігання такій формі корупційного появу. Тому формування концепції запобігання має будуватись на сучасних підходах у науці кримінології. Прогресивним напрямком тут буде застосування культурологічного підходу, де радикальним засобом виступає формування соціальної культури громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у вивчення проблеми запобігання нецільового використання бюджетних коштів в Україні внесли такі вчені як Р. А. Волинець, Д. Ю. Нікітін, О. М. Олійник, І. А. Сікорська. Так, вчені Р. А. Волинець та І. А. Сікорська присвятили свої роботи питанню криміналізації порушення бюджетного законодавства України, що свідчить про необхідність вирішення питання про ефективність кримінально-правової норми в процесі запобігання такій формі прояву корупції в Україні. Дослідження вченого О. М. Олійника дозволило визнати високий ступінь суспільної небезпеки нецільового використання бюджетних коштів, як соціального явища, що обумовило надзвичайну актуальність даного дослідження. Висновок Д. Ю. Нікітіна про соціальну обумовленість криміналізації посягання на ресурси бюджету України дозволяє знайти додаткові аргументи на користь культурологічного підходу у запобіганні даного виду злочинності, де радикальним засобом виступає соціальна культура громадян. У

зв'язку з цим запропонована професором О. М. Костенко культурологічна концепція запобігання злочинності дозволяє застосувати прогресивні технології та досягти значних результатів в запобіганні нецільовому використанню бюджетних коштів.

З урахуванням вищезазначеного постає необхідність оновити теоретико-методологічну модель запобігання нецільовому використанню бюджетних коштів в Україні. В зв'язку з цим поряд із вирішенням проблеми вдосконалення бюджетного, кримінального законодавства, посилення ролі парламентського контролю першорядного значення набуває необхідність формування засад культурологічної концепції запобігання нецільовому використанню бюджетних коштів.

Постановка завдання. Визнання корупції в бюджетній сфері загрозою національній безпеці держави, недосконалість кримінального, бюджетного законодавства, високий ступінь суспільної небезпеки некриміналізованих форм посягання на ресурси бюджету України та низькі показники в запобіганні цим небезпечним злочинним проявам обумовлюють пошуку більш ефективних прогресивних технологій в запобіганні нецільовому використанню бюджетних коштів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Слід погодитись із визнаним фактом про те, що криміналізація посягання на ресурси бюджету України є соціально обумовленим наслідком життєдіяльності сучасного українського суспільства, що відповідає його потребам [5, с. 538]. Але непослідовність, відсутність системності та залишення поза увагою законодавцем інших суспільно небезпечних форм порушення бюджетного законодавства України є визначальними ознаками цього процесу [1, с. 119]. Відкритим залишається питання ефективності дії даної кримінально-правової норми, що обумовлює необхідність вивчення цього питання більш детально.

Згідно ст. 45 Кримінального кодексу України до корупційних злочинів відноситься злочин, передбачений ст. 210 «Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням» [3]. Така позиція законодавця вимагає перегляду системи існуючих заходів спеціально-кримінологічного запобігання корупційній злочинності в частині їх диференціації з огляду на визначений перелік корупційних злочинів.

Як було зазначено, нецільове використання бюджетних коштів як негативне явище соціальної дійсності набуло таких загрозливих масштабів, що визнано загрозою національній безпеці держави [6, с. 521]. Соціальні наслідки та статистика лише підтверджують даний висновок.

Підтримка національної банківської системи, зміцнення обороноздатності України, збільшення різного роду соціальних виплат вимагає додаткового виділення значних обсягів бюджетних коштів, від чого залежить належна реалізація соціальної, економічної, оборонної функції держави. Разом з тим це створює додаткові можливості для зловживань та корупції.

В літературі висловлюються різні позиції щодо визначення напрямків запобігання нецільовому використанню бюджетних коштів, коли репресивні заходи поєднуються з превентивними. При цьому вагома роль відводиться закону як системоутворюючому фактору в механізмі запобігання [6, с. 522]. Дійсно, вдосконалення бюджетного, податкового, кримінального законодавства дозволить включити та посилити дію правозастосовчої діяльності в цьому напрямку, але результативність таких механізмів буде неефективним без застосування культурологічних факторів у протидії злочинності. Тут мова йде про відомий принцип культурологічної концепції протидії злочинності «культура + закон». За такого підходу радикальним засобом у протидії корупційній злочинності слід вважати формування соціальної культури громадян за рахунок таких

культуризуючих чинників як ринок, підприємництво, просвітництво, релігія [2, с. 67]. В літературі також зустрічається слушна пропозиція вирішити проблему корупції через поступову зміну культурних стандартів поведінки в напрямку припинення зловживань та гармонізації суспільних відносин через діалог представників різних суспільних верств населення. В даний спосіб передбачається, що більш заможні верстви вже припинять прагнути до розкоші, а займуться витрачанням своїх статків на суспільно-корисні цілі, що позитивно вплине на протистояння заможних та бідних громадян в суспільстві. За таких умов прояви корупції уповільнять темпи свого поширення в суспільстві та прагнення до збагачення вже не буде таким пріоритетним серед інших соціальних цінностей в державі.

За таких умов виховання висококультурної нації сприятиме протидії протиприродним явищам в суспільстві, зокрема, корупційній злочинності.

Професор М. І. Мельник визнає, що збереження відповідної системи моральних цінностей в суспільстві є стратегічним напрямком запобігання корупції. Це дозволить уникнути конфлікту інтересів при реалізації владних повноважень і буде сприяти належному функціонуванню інституту державної служби в цілому [4, с. 25]. Реалізація такого напрямку, на наш погляд, буде ефективним як раз тільки в разі підвищення рівня соціальної культури громадян. Із цього можна зробити висновок, що запобігання подальшій моральній деградації шляхом виховання належного рівня правової культури в суспільстві буде слугувати ефективним чинником в антикорупційній діяльності. При формуванні соціальної культури громадян слід враховувати характерні риси менталітету українського народу. Поряд з цим вважається необхідним створити умови, за яких правомірна поведінка, тобто з відповідним рівнем соціальної, в тому числі політичної культури як службовців, так і громадян буде вважатись соціально престижною поведінкою, усунути можливості для зловживання владою, і створювати умови для формування антикорупційної культури громадян в цілому.

Висновки. Таким чином, з урахуванням вищезазначеного, можна зробити такі висновки:

По-перше, з огляду того, що нецільове використання бюджетних коштів як негативне явище соціальної дійсності набуло таких загрозливих масштабів, що визнано загрозою національній безпеці держави та створює значні перешкоди для реалізації соціальної, економічної, оборонної функцій держави, постає необхідність пошуку більш ефективних засобів запобігання та протидії цьому явищу.

По-друге, непослідовність, відсутність системності в процесі криміналізації порушень бюджетного законодавства та залишення поза увагою законодавцем інших суспільно небезпечних форм порушення бюджетного законодавства України вимагає перегляду законодавчої політики в цій сфері.

По-третє, оновлення теоретико-методологічної моделі запобігання нецільовому використанню бюджетних коштів має відбуватися на засадах культурологічної концепції запобігання злочинності, де радикальним засобом виступає формування соціальної культури громадян.

І насамкінець слід зазначити, що будувати модель культурологічної концепції в даній сфері слід з урахуванням діючих моральних та етичних норм в державі та сучасних реалій суспільної правосвідомості.

Список використаних джерел

1. Волинець Р. А. До питань криміналізації окремих форм порушення бюджетного законодавства України / Р. А. Волинець // Вісник Вищої ради юстиції. – № 3 (11). – 2012. – С. 114-120.

2. Костенко О. М. Культура і закон у протидії злу / Олександр Миколайович Костенко – Київ: Атіка, 2008. – 352 с.
3. Кримінальний кодекс України : зі змінами та доповненнями станом на 5 жовтня 2016 року / уклад. та підгот. В.І. Тютюгін. – Х. : Право, 2016. – 308 с.
4. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії / Микола Іванович Мельник. – К., 2004. – 400 с.
5. Нікітін Д. Ю. Соціальна функція запобігання бюджетним злочинам: історичний аспект / Д. Ю. Нікітін // Соціальна функція кримінального права: проблеми наукового забезпечення, законотворення та правозастосування : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 12-13 жовт. 2016 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. – Х. : Право, 2016. – С. 538-541.
6. Олійник О. М. Превентивний вплив закону про кримінальну відповідальність на нецільове використання бюджетних коштів у збройних силах України / О. М. Олійник // Наука кримінального права в системі міждисциплінарних зв'язків : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 9-10 жовт. 2014 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. – Х. : Право, 2014. – С. 520-523.

Шведова А. Л. Актуальные вопросы предотвращения нецелевого использования бюджетных средств в Украине

В статье проанализированы актуальные вопросы предупреждения нецелевого использования бюджетных средств в Украине, определены возможные пути обновления теоретико-методологической модели предотвращения в этой сфере. Выявлены преимущества культурологического подхода, где радикальным средством выступает формирование социальной культуры граждан. Установлена необходимость совершенствования бюджетного, уголовного законодательства, усиление роли парламентского контроля. В связи с этим исследуется эффективность уголовно-правовой нормы и вопросы криминализации посягательства на ресурсы бюджета Украины.

Ключевые слова: бюджетные средства, нецелевое использование, предотвращение, культурологическая концепция, уголовное законодательство.

Shvedova G.L. The actual questions of the prevention of misuse of budget funds in Ukraine

The actual questions of the prevention of misuse of budget funds in Ukraine were analyzed. There were identified the possible ways to update the theoretical and methodological model of prevention in this area. It was shown the benefits of cultural approach, where the forming of social culture of citizens is a radical element. The necessity to improve the budget, criminal law, to make more strength the role of parliamentary control is established. In this regard, the effectiveness of the criminal law and the questions of criminalization of encroachment on budget resources of Ukraine were researched.

Key words: budget, misuse, prevention, cultural concept, criminal law.

Надійшла до редакції 6 березня 2017 р.

